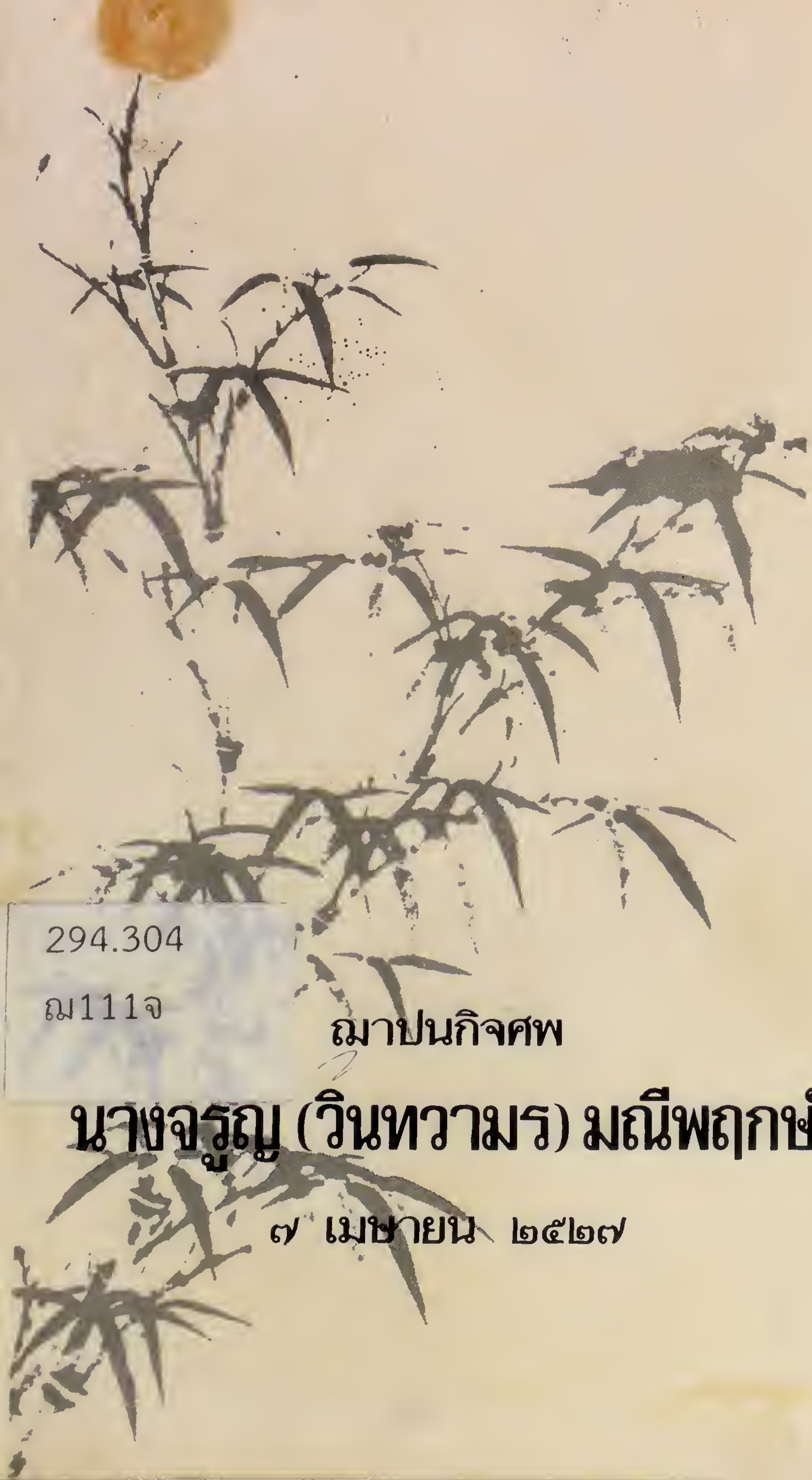

294.304
ฌ111จ

ฌาปนกิจศพ

นางจรูญ (วินหวามร) มณีพฤกษ์

๗ เมษายน ๒๕๒๗

เลขหมู่ 894.304
ม ๗๗๑
เลขทะเบียน 00920

นางจรูญ (วินทวามร) มณีพฤกษ์

ชาตะ ๓๐ ต.ค. ๒๔๕๓

มรณะ ๒๑ มิ.ย. ๒๕๒๖

ประวัติ

นางจรูญ (วินทวามร)มณีพฤกษ์

แม่เกิดที่ตำบลสำราญราษฎร์ กรุงเทพฯ เป็นลูกสาวคนโตของยายและตา ยายชื่อสายหยุด วินทวามร และตาชื่อจำรัส วินทวามร แม่มีน้องหลายคน บางคนเสียชีวิตตั้งแต่อายุยังน้อย ที่ยังอยู่ในปัจจุบันมี ๔ คนคือ น้าขวัญ วาทิน น้าจำลอง วินทวามร น้าบุญยิ่ง วินทวามร และน้าประเสริฐศรี โพธิ์ทอง

แม่จบมัธยม ๖ จากโรงเรียน เบญจมราชาลัย และจบประกาศนียบัตร พยาบาลผดุงครรภ์ จากโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ และทำงานเป็นนางพยาบาลอยู่ที่นั่น จนกระทั่งได้แต่งงานกับพ่อ แล้วติดตามพ่อไปตั้งรกรากอยู่ที่หมู่บ้านห้วยมุด ตำบลนาสาร อำเภอนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี จนกระทั่งปี ๒๕๒๒ แม่ย้ายเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ และป่วยเป็นโรคเนื้องอกในสมอง เสียชีวิตเมื่อ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๒๖

ถึงแม่...

ถึงแม่

เรา พ่อ แม่ ลูก ไม่ค่อยได้อยู่ด้วยกันเท่าไรนัก เพราะพ่อแม่ส่งลูกมาเรียนกรุงเทพฯ ตั้งแต่มัธยมปีที่4 ปิดเทอมต้นและปลายจึงจะได้กลับไปบ้าน และเมื่อลูกได้ทำงาน ปีหนึ่งจึงกลับบ้านสักครั้ง แล้วกลับไปก็ไม่กี่วัน จนกระทั่งปี 2522 (6ปีหลังจากพ่อตาย) แม่จึงได้ย้ายจากบ้านห้วยมุดมาอยู่กับลูกในกรุงเทพฯ ช่วงนี้นับว่าเป็นช่วงที่เราได้อยู่ด้วยกันตลอด ในระยะแรกๆที่มาอยู่บ้าน แม่ต้องปรับตัวมาก เพราะต้องจากบ้านที่เคยอยู่ จากเพื่อนฝูงที่ใกล้ชิดสนิทสนมมาอยู่ในกรุงเทพฯ จึงมีความเป็นอยู่ที่แตกต่างออกไป ไม่มีเพื่อน จะไปไหนมาไหนก็ลำบาก นึกอยากจะกินอะไร ก็ไม่ได้ดังใจ เพราะบ้านอยู่ไกลจากย่านชุมชน ต่อมาไม่นาน ลูกจ้างที่บ้านลาออก แม่ก็ยิ่งลำบาก เพราะต้องทำงานหลายอย่างแทนลูกจ้าง เช่น ทำความ

สะอาดบ้าน เตรียมกับข้าว ตัดหญ้า เฝ้าบ้าน ฯลฯ งานเหล่านี้(ยกเว้นทำความสะอาดบ้าน) แม่ไม่เคยต้องทำมาก่อน เพราะอยู่ห้วยมุดนั้น พอจะว่าจ้างหรือวานหลานๆได้ เรา(หมายถึงป้อมและลูก) ไม่รู้ว่าแม่หนักใจแค่ไหน เพราะแม่ไม่เคยบ่น แต่ก็พอจะเข้าใจว่าแม่คงจะชอบมากกว่า ถ้าหากยังได้อยู่ที่บ้านห้วยมุดเหมือนเดิม

ประมาณกลางๆปี 2524 เรามักจะได้ยินแม่บ่นๆว่ามือชาเวลาจับมีดดายหญ้าแล้วมือจะแข็ง กำมือไม่ค่อยได้ และมักจะปวดหัว แม่บอกว่าปวดแบบแปล๊บๆขึ้นมา เราคิดว่าแม่ทำงานมากไป ก็บอกแม่ว่าอย่าหักโหมมากนัก ทำไปเรื่อยๆเหมือนออกกำลังกายก็แล้วกัน เหนื่อยก็หยุดอย่าไปทำ จนกระทั่งต้นเดือนตุลาคม แม่กลับจากบ้านน้าที่หมู่บ้านเสรี ก็บอกลูกว่าพาแม่ไปตรวจร่างกายหน่อย เพราะมือและขาไม่ค่อยมีแรง ยกมือไม่ค่อยขึ้น และเวลาเดิน ก็เดินได้ช้า

เพราะขาไม่ค่อยจะไป วันที่ 13 ตุลาคม พี่ลีลี่ช่วยนัดให้แม่ไปตรวจที่โรงพยาบาลเลิศสิน เพราะพี่นินีพี่สาวพี่ลีลี่เป็นหมออยู่ที่นั่น และในวันนั้นเอง หมอผู้ตรวจก็ขอให้แม่อยู่โรงพยาบาล เพื่อจะได้ตรวจสอบร่างกาย หาสาเหตุของอาการ เราถึงใจคอไม่ดี แต่ก็ยังคิดว่าแม่คงจะไม่เป็นอะไรมาก และการตรวจสอบก็เริ่มเรื่อยมา จนผลสุดท้าย หมอก็วินิจฉัยว่า แม่มีเนื้องอกในสมอง และไม่แน่ใจว่าจะเป็นเนื้อร้ายหรือเนื้อธรรมดา หมอได้ทำการผ่าตัดสมอง เพื่อตัดเนื้องอกออก ด้วยความยินยอมของพวกเราและแม่ ยังจำได้ดีว่าแม่กำลังใจดีมาก บอกว่าถ้าผ่าตัดปลอดภัย เอาเนื้องอกออกได้แม่ก็จะหาย แต่ถ้าเอาออกไม่ได้ ก็คงจะไม่เลวไปกว่าที่เป็นอยู่ (พวกเราไม่ได้บอกแม่ว่า หมอสงสัยว่าเนื้องอกอาจเป็นเนื้อร้าย)แม่ปลอดภัยจากการผ่าตัด แต่หมอไม่สามารถจะเอาเนื้องอกออกได้เพราะเนื้องอกนั้นอยู่ในตำแหน่งที่ยากต่อการผ่าออก เมื่อแม่มีอาการดีขึ้นจากการการผ่าตัด หมอบอกพวกเราว่า โอกาสที่แม่จะหายคงยาก ถ้าอยู่โรงพยาบาลต่อไป ก็คงไม่สามารถจะรักษาให้มีอาการดีเหมือนเดิมได้ ไปรักษาที่บ้านดีกว่า ปลายเดือนพฤศจิกายน พวกเราก็เอาแม่กลับบ้าน แขนขวาและขาขวาของแม่เคลื่อนไหวไม่ได้ แต่แขนขาซ้ายยังใช้การได้ดี ยังพูดได้ และเข้าใจทุกอย่างดี แต่พวกเรารู้ว่าแม่หมดกำลังใจมากๆและเริ่มท้อแท้ ไม่ค่อยยอมรักษาตัว ไม่ยอมกินยาที่หมอให้มา

ในระหว่างที่แม่อยู่โรงพยาบาลนั้น ได้มีเพื่อนที่ธรรมศาสตร์และพี่น้องหลายคนถามข่าวคราวอยู่เสมอและหลายๆคนก็ได้ไปเยี่ยมให้กำลังใจทั้งคนไข้และคนเฝ้าไข้ที่โรงพยาบาล คนส่งข้าวส่งน้ำให้แม่ประจำคือพี่เนือง ในระหว่างนั้นเองอ.ศันสนีย์ และ อ.ยุพา ได้

ช่วยแนะนำยาจีนชนิดหนึ่ง ซึ่งเคยมีผู้ใช้รักษาโรคมะเร็ง ยาชนิดนี้ผู้แนะนำบอกว่า ไม่ได้ช่วยรักษาให้หาย แต่จะช่วยชลอโรคไว้ และจะช่วยไม่ให้ผู้ป่วยเจ็บปวด อ.จุไรรัตน์เป็นคนเอาตัวอย่างยาจาก อ.ศันสนีย์มาให้ และบอกว่า อ.ศันสนีย์สั่งว่าถ้าใช้ได้ดีและต้องการใช้อีก ขอให้บอก เมื่อแม่กลับมาอยู่บ้าน และเมื่อไม่มีทางเลือกเป็นอื่น พวกเราก็ลองให้แม่กินยาจีนที่ อ.ศันสนีย์ให้มา สองอาทิตย์ต่อมา อาการแม่ดีขึ้น ยกแขนขาข้างขวาได้ พวกเรารวมทั้งตัวแม่เองดีใจกันมาก ต่อจากนั้นมาก็รักษาแม่โดยให้กินทั้งยาจีนและยาโรงพยาบาลที่หมอให้มา โดยฝากคุณแม่ อ.พรพิมลซื้อยาจีนเป็นประจำ ในขณะเดียวกันก็มีใครต่อใครแนะนำยาอื่นๆอีกมากมาย เช่น พี่ระเบียบสั่งยาหม้อจากสุพรรณมาต้มกิน จรัญซื้อใบสังกรณีมาทำกิน ศักฤทธิ์ไปเอาใบไม้ต่างๆมานึ่ง สำหรับนวดแขนขา วรรณศิริให้ยาบำรุง ประภัสสรให้น้องมาช่วยดูอาการ สุกัญญาช่วยไปขอยืมรถเข็นมาให้แม่นั่ง ทุก 1-2 เดือน ก็อาศัยรถธรรมศาสตร์ พาแม่ไปตรวจที่โรงพยาบาล อย่างไรก็ตามประมาณเดือนพฤษภาคม 2525 แม่เริ่มพูดน้อยลง แขนขาเริ่มเคลื่อนไหวได้ช้าลงเป็นลำดับ ข้าวก็กินได้น้อยลง ต้องเปลี่ยนอาหารมาเป็นอาหารอย่างอ่อน ต้องสับหรือปั่นให้ละเอียด หรือไม่ก็เคี่ยวจนเปื่อย พวกเราเริ่มไม่สบายใจเพราะอาการของแม่ก็ทรุดลงเรื่อยๆ พวกเราได้รับคุณหมอชาญเวทซึ่งเคยผ่าตัดสมองแม่ และอยู่ไม่ไกลจากบ้านมาดูอาการแม่ คุณหมอบอกพวกเราว่า น่าจะลองไปเช็คที่โรงพยาบาลดูสักครั้ง โดยให้เอกซเรย์สมอง และผลปรากฏว่าเนื้องอกในสมองนั้นโตขึ้น เมื่อคุณหมอมาเยี่ยมอีกครั้งหนึ่งนั้น อาการเคลื่อนไหว และการรับรู้ของ

แม่น้อยเต็มที คุณหมอบอกว่า แม่จะมีอาการทรุดลงเช่นนี้ไปเรื่อยๆ และพวกเราคงจะทำอะไรไม่ได้ ระหว่างนั้นเชอะมาชวนไปรักษาหมอพระที่สระบุรี แต่ท่านไม่รับรักษา เพราะไม่ได้เอาคนไข้ไป หลังจากนั้นพวกเราก็พยายามทำใจ และดูแลรักษาแม่เหมือนเคย แต่ยาต่างๆลดลงไป ยกเว้นในกรณีที่แม่ตัวร้อน ก็ให้กินยาแก้ไข้ ประมาณเดือนเมษายน เวลาแม่กินอาหาร เริ่มมีอาการสำลัก มีเสลดติดคอ จนต้องใช้ลูกโป่งดูดออก และในบางครั้งจะหายใจหอบๆ เวลาป้อนข้าวป้อนน้ำจึงต้องสั่งให้พรหมและใจค่อยๆป้อน ให้แม่ค่อยๆกิน จะได้ไม่เหนื่อย ไม่สำลัก คืนวันจันทร์ที่ 20 มิถุนายน ลูกกลับมาบ้านค่ำมาก น้องบอกว่าแม่หอบมาก และเหงื่อแตกชุ่มไปหมด อ.จินตนา และ แม่ของจินตนามาช่วยดูอยู่ ลูกเห็นหน้าแม่คล้ำมาก จึงให้ป้อมดูแม่ไว้ก่อน ตัวเองรีบเรียก อ.สมนึกซึ่งอยู่บ้านใกล้กัน ขออาศัยรถไปตามหมอที่หน้าปากซอย คุณหมอชาญเวทไม่อยู่บ้าน ร้านหมออีก 3 ร้านปิด เพราะขณะนั้น 4 ทุ่มแล้ว จึงรีบไปหาคุณหมอดิเรก ซึ่งเป็นพี่ชายพี่เป๋า โชคไม่ดีเลย พี่ป๋วถูกเรียกตัวไปรมยา -

ผ่าตัด เวลานั้นพอดีพี่ป๋วบอกว่า ถ้าอาการไม่ดี ก็รีบพาไปห้องฉุก - เฉินศิริราชก็แล้วกัน ในที่สุดก็ตัดสินใจกลับบ้าน คิดว่าถ้าแม่อาการไม่ดีขึ้น จะต้องพาไปโรงพยาบาล ในขณะที่นั่งรถกลับมานั้นพยายามนึกปลอบใจตัวเองอยู่ตลอดเวลาว่า แม่คงจะไม่เป็นอะไร เมื่อกลับมาถึงบ้าน แม่มีอาการสงบลง แต่ยังมีอาการหอบอยู่บ้าง สีหน้าดีขึ้นและเหงื่อออกน้อยลง พวกเราเฝ้าดูอาการแม่อยู่ประมาณตี 2 จึงได้นอน

รุ่งเช้าประมาณ 6 โมง แม่ยังนอนหลับอยู่ หน้าตาแม่ดูสงบและหลับสนิทดี ป้อมไปทำงาน ลูกไปโรงพยาบาลจะเล่าอาการให้หมอฟัง และขอคำแนะนำ คึกฤทธิ์ พรหม ใจอยู่บ้าน การเดินทางไปโรงพยาบาลขลุกขลักจริงๆ รอรถนาน คนที่โรงพยาบาลก็เยอะมาก คุณหมอหิรัญเคยเป็นเจ้าของไข้ของแม่ ก็ไม่อยู่ ต้องไปหาหมออีกคน เมื่อเล่าอาการให้หมอฟัง หมอบอกว่าคงเป็นไข้ ให้ยามาลูกแวะลงคณะ กะจะดูว่ามีอะไรบ้างแล้วจะกลับบ้าน มาถึงคณะเกือบเที่ยง และเมื่อมาถึงคณะ ก็ได้รู้ว่า แม่เสียเสียแล้ว

แม้รู้ว่าวันนี้จะต้องมาถึงในเวลาไม่ช้าไม่นาน แต่เราก็หวังว่าจะได้ดูแลแม่ให้นานเท่าที่จะนานได้

ที่เขียนมายืดยาวทั้งหมด ก็เพื่อภายหลังจะได้จดจำได้ว่า แม่และเราได้ร่วมทุกข์สุขกันมาอย่างไร และเพื่อระลึกถึงบุญคุณของญาติพี่น้อง และเพื่อนๆที่ได้ให้ความช่วยเหลือทุกอย่างมากมาย จนคิดว่าเราตายไปแล้วก็ยังตอบแทนคุณไม่หมด

สุดท้าย ลูกหวังว่า แม่คงไม่เจ็บ ไม่ปวด ไม่ทรมาน และหมดสิ้นความกังวลใดๆแล้ว

แดง และ ป้อม

มีนาคม 2527

การศึกษาที่ผิดพลาด

เจริญพรท่านผู้ฟังที่มีเกียรติทั้งหลาย

อาตมาเป็นสุขใจมากที่ได้มีโอกาสมาปาฐกถาในงานประจำปีของโรงเรียนสัมมาชีวศิลป์อีกวาระหนึ่ง เหตุที่ทำให้อาตมา มีความสุขใจมากก็เพราะ เห็นท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายมาประชุมสนับสนุน - การศึกษาที่มุ่งสอนหลักพุทธศาสนาแก่เยาวชนเป็นพิเศษในโรงเรียนนี้ ทั้งกำลังกาย กำลังใจ และกำลังทรัพย์อย่างคับคั่ง ทั้งยังอุตส่าห์รอฟังอาตมาปาฐกถาอยู่ด้วยความตั้งใจ เพื่อให้ท่านทั้งหลายเป็นสุขใจและเป็นประโยชน์แก่การศึกษาแบบที่โรงเรียนสัมมาชีวศิลป - กำลังกระทำอยู่นี้ อาตมาจะพูดเรื่อง การศึกษาที่ผิดพลาด ให้ท่านทั้งหลายฟังตามสมควรแก่เวลา

ถ้าท่านทั้งหลายพิจารณาความเป็นมาของชาวโลกทั้งในอดีตและปัจจุบันโดยละเอียดแล้ว จะพบว่า เหตุที่มนุษย์ทุกยุคทุกสมัยไม่อาจประสบสันติสุขอันแท้จริงได้นั้น เกิดมาจากการสร้างความเจริญ**ทางวัตถุและทางจิตใจไม่สมดุลย์กัน**เป็นส่วนใหญ่ ถ้ายุคใดมนุษย์สร้างความเจริญทางจิตใจมาก สร้างความเจริญทางวัตถุน้อยยุคนั้นมนุษย์จะมีจิตใจสูง มีศีลธรรมดี มีความสุขใจมาก แต่มีความลำบากทาง-กายมากหน่อย แต่ถ้ายุคใดมนุษย์สร้างความเจริญทางวัตถุมากสร้างความเจริญทางจิตใจน้อย ยุคนั้นคนจะมีจิตใจต่ำ ไร้ศีลธรรม มี-

ความทุกข์มาก แต่มีความสะดวกทางกายมาก หากยุคใดมนุษย์สร้างความเจริญทางจิตใจและความเจริญทางวัตถุให้เป็นไปอย่างได้สัดส่วนสมดุลย์กันแล้ว ยุคนั้นมนุษย์จะประสบสันติสุขสมบูรณ์สมกับความปรารถนา

มนุษย์ทุกวันนี้สนใจสร้างความเจริญให้จิตใจน้อยมาก เพราะเข้าใจผิดคิดว่า เมื่อกายสบายแล้วใจจะเป็นสุขตามไปด้วย จึงพยายามสร้างความเจริญทางวัตถุเพื่อให้กายสบายอย่างรีบเร่งและจริงจัง สิ่งแปลกๆใหม่ๆที่ไม่เคยมีไม่เคยเป็นในสมัยก่อน ก็กลับมีและเป็นในสมัยนี้อย่างมากมาย มนุษย์มีความสบายกายเป็นอย่างยิ่งคล้ายๆโลกมนุษย์กำลังจะกลายเป็นโลกสวรรค์ แต่สิ่งซึ่งน่าอัศจรรย์ก็คือว่า แทนที่มนุษย์ในยุคปรมาณูนี้จะมีความสุขเหมือนเทพบุตรเทพ-ธิดาบนสรวงสวรรค์ มนุษย์ทุกวันนี้กลับมีความทุกข์ทรมานใจมากยิ่งๆขึ้น ถ้าเปรียบเทียบคนยุคปรมาณูนี้กับคนยุคห้าสิบปีที่ผ่านมาแล้ว จะพบว่า คนยุคนี้ส่วนมากจิตใจตำทราม มีความทุกข์มากกว่าคนในสมัยห้าสิบปีก่อนหลายสิบเท่า

สมัยห้าสิบปีก่อนทางคมนาคมทางบก ทางเรือ ทางอากาศไม่ค่อยมี ถึงมีบ้างก็ไม่สะดวกสบายเท่าไรนัก ที่อยู่อาศัย อาหารรับ-ประทาน เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค เป็นไปโดยฝืดเคือง เครื่อง-อำนวยความสะดวกต่างๆมีน้อย แต่คนสมัยนั้นส่วนมาก มีศีลธรรมดี มีความกตัญญูกตเวที ซื่อสัตย์สุจริต มีความละอายเกรงกลัวต่อบาป มีความเมตตาปรานี มีความสุขใจ ไม่ค่อยมีคนเป็นโรคประสาท โรคจิตและคนบ้ามากนัก แต่คนยุคปรมาณูซึ่งอวดตัวว่ามีความเจริญ

อย่างยิ่งในทุกวันนี้ส่วนมาก ไม่ค่อยมีศีลธรรม ไม่รู้จักกตัญญูกตเวทีไม่ซื่อสัตย์สุจริต ไม่มีความละอายเกรงกลัวต่อบาป ขาดความเมตตา-ปรานี มีความกลุ้มใจ ฆ่าตัวตายแบบต่างๆ เป็นโรคประสาทเป็นคนวิกลจริต และมีความทุกข์มากที่สุด ที่เป็นเช่นนี้เพราะมนุษย์ทุกวันนี้สร้าง**ความเจริญผิดพลาดขาดดุลย์** นั่นเอง

เหตุที่ทำให้มนุษย์ยุคนี้สร้างความเจริญผิดพลาดขาดดุลย์อย่างมาก จนก่อให้เกิดความทุกข์ดังที่เป็นอยู่ทุกวันนี้นั้นเกิดมาจาก ผู้นำของประชาชนทุกชั้นทั่วโลกส่วนมาก เข้าใจผิดคิดว่า **ความสุขทางกายสำคัญกว่าความสุขทางใจ ความเจริญทางวัตถุสำคัญกว่า ความเจริญทางจิต** เมื่อคนสำคัญของชาติส่วนมากในโลกเข้าใจความจริงผิดพลาดเช่นนี้ นโยบายการศึกษาของแต่ละชาติก็พลอยผิดพลาดตามไปด้วย ประจักษ์พยานที่ยืนยันว่า การศึกษาทุกวันนี้ผิดพลาด ก็คือ แนวการศึกษาทุกวันนี้มุ่งสอนให้นักศึกษา **มีความฉลาดมากที่สุดในทางวัตถุอันเป็นเรื่องคนอื่นและสิ่งอื่น แต่เรื่องจิตใจของตัวเองสอนน้อยที่สุด หรือแทบจะไม่สอนเลย** เมื่อแนวการศึกษาผิดพลาดไปจากหลักเกณฑ์เช่นนี้ **จึงทำให้นักศึกษาทุกวันนี้ส่วนมากมีความฉลาดมากที่สุดในเรื่องของคนอื่นและสิ่งอื่น แต่โง่ที่สุดในเรื่องของตนเอง**

เพราะคนทุกวันนี้ส่วนมาก **มีความรู้น้อยที่สุดในเรื่องของตัว-เองนี่แหละ** เวลามีความทุกข์แบบต่างๆเกิดขึ้นจึงแก้ไม่ได้หรือแก้ได้แต่แก้ไม่ถูกเช่นนี้ ย่อมทำให้มีผู้กระทำความผิดมากขึ้นในสังคมมนุษย์ เมื่อมนุษย์ทำความผิดมากขึ้น หนักๆเข้าความสุขในสังคมก็หาไม่ค่อยได้ **สุดท้ายสังคมที่ดีจะกลายเป็นสังคมพิการ มีคนชั่วมาก** มีคนเป็น

โรคประสาทมาก มีคนบ้ามาก มีความวุ่นวายมากตามไปด้วย หาก ผู้นำประชาชนแต่ละชาติ ไม่หาทางแก้ไขให้ความเจริญทางจิตใจ สมดุลย์กับความเจริญทางวัตถุโดยเร็ว หรือยังหลงใหลมัวเมาสร้าง แต่ความเจริญทางวัตถุต่อไปไม่หยุดยั้งแต่อย่างเดียวแล้ว ชาวโลก จะต้องกลัดกลุ้มใจ ฆ่าตัวตายกันมากขึ้น เป็นบ้ากันมากขึ้น และ ทำลายโลกนี้ให้แหลกรานลงไปอย่างแน่นอน

วิธีแก้ให้คนยุคนี้มีศีลธรรม ซื่อสัตย์สุจริต กตัญญูกตเวที แก้ ความยุ่งยากในชีวิตได้ถูกต้อง มีความสุขใจไม่เป็นโรคประสาทและ โรควิกลจริตนั้น มีอยู่ทางเดียวคือ รีบสร้างความเจริญทางจิตใจให้ คนยุคนี้อย่างรีบด่วนโดยทั่วถึง ด้วยวิธีการอันเหมาะสมจนสมดุลย์กับ ความเจริญทางวัตถุ ถ้าทำได้เช่นนี้แล้ว มนุษย์ในโลกโดยเฉพาะ เมืองไทยจะมีความสุขความเจริญสมกับความปรารถนา

วิธีกระทำให้จิตใจเจริญจนสมดุลย์กับความเจริญทางวัตถุ นั้น ต้องหันไปแก้หลักการศึกษาที่ผิดพลาดของแต่ละชาติเสียใหม่โดยวาง แนวการศึกษาให้มนุษย์มีความฉลาดในเรื่องจิตใจ และเรื่องคนอื่น สิ่งอื่นเท่าๆกัน ถ้าแก้หลักการศึกษาที่ผิดพลาดนี้ได้เมื่อไร สันติสุข ของปวงชนจะเกิดมีเมื่อนั้น ถ้าไม่ยอมแก้หลักการศึกษาที่ผิดพลาด นี้ แล้ว จะไม่สามารถแก้ความยุ่งยากในสังคมมนุษย์ได้เลย

ที่อาตมายืนยันว่า หลักการศึกษาทุกวันนี้ผิดพลาดควรแก้เสีย ใหม่ นั้นไม่ใช่มุ่งจะตำหนิการศึกษาของชาติเราแต่ประการใดแต่มุ่ง จะเสนอความจริงให้ท่านผู้ใคร่ต่อการศึกษารับทราบไว้ เพื่อนำไป ใคร่ครวญเปรียบเทียบกับความเห็นที่ท่านเข้าใจอยู่แล้วเท่านั้น หาก

ผู้ใดเห็นว่าความเห็นนี้ผิดก็จงลืมมันไปเสีย แต่ถ้าผู้ใดเห็นว่าความเห็นอันนี้ถูกต้องแล้วกรุณารับไปช่วยกันแก้ไขการศึกษาในเมืองเราให้ถูกต้องยิ่งๆขึ้นด้วย โปรดจำไว้อีกนิดหนึ่งว่า **เป้าหมายของการศึกษาอยู่ที่ สามารถแก้ทุกข์ออกจากใจได้หมด** ถ้าหากการศึกษาใดไม่สามารถแก้ทุกข์ออกจากใจได้แล้วการศึกษาอันนั้นผิดพลาด แต่ถ้าการศึกษาใดสามารถช่วยให้แก้ทุกข์ออกจากใจได้หมดแล้วการศึกษานั้นเป็นการศึกษาที่ถูกต้อง

วิชาที่จะช่วยให้มนุษย์มีความฉลาดในเรื่องตัวเองดีที่สุด จนสามารถแก้ทุกข์ออกจากใจได้นั้น อาตมาพิจารณาโดยละเอียด แล้วเห็นว่าไม่มีวิธีใดดียิ่งไปกว่าวิชาศาสนา **โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา** เพราะคำสอนของพระพุทธเจ้าประกอบด้วยเหตุผล ทนต่อการพิสูจน์ มุ่งสอนให้มนุษย์ทราบว่า ชีวิตคืออะไร? ชีวิตประกอบด้วยอะไร? สภาพของชีวิตเป็นอย่างไร ? อะไรเป็นความต้องการของชีวิต ? ความทุกข์และความสุขเกิดมาจากไหน? ทำอย่างไรจึงจะได้สิ่งที่ชีวิตต้องการนั้น? วิธีกำจัดความทุกข์ให้หมดไปจากใจควรทำเช่นไร? และความรู้รอบตัวอื่นๆไว้อย่างละเอียดแจ่มแจ้ง ถ้าผู้ใดศึกษา และปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์อย่างจริงจังโดยถูกต้องแล้วจะมีจิตใจสูงส่ง มีความรู้เรื่องตัวเองดีที่สุด และสามารถกำจัดความทุกข์ออกจากใจได้เป็นอย่างดี เมื่อเห็นชัดว่าคำสอนของพระพุทธเจ้าสามารถทำให้จิตใจเจริญสมดุลย์กับความเจริญทางวัตถุ จนสามารถบรรเทาและกำจัดความทุกข์ของมนุษย์ได้จริงเช่นนี้แล้ว จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องส่งเสริมให้มีการสอนพระพุทธศาสนาแก่นัก-

ศึกษาโดยทั่วถึงอย่างรีบเร่ง เพราะการส่งเสริมให้มีการสอนพระ-พุทธศาสนาอย่างกว้างขวาง ก็คือการสร้างความเจริญทางจิตใจให้สมดุลย์กับความเจริญทางวัตถุดังกล่าวแล้วนั่นเอง.

การสอนพระพุทธศาสนาเพื่อให้ทุกคนมีจิตใจสูงส่ง สามารถแก้ความทุกข์ใจได้นั้น ต้องสอนแก่คนทุกชั้นทุกประเภท ที่ไม่รู้พุทธ-ศาสนา หรือยังรู้ไม่มากนัก โดยการคัดธรรมะในพระพุทธศาสนา ที่เหมาะแก่ระดับปัญญาของผู้ศึกษามาสอนให้เหมาะสมทันสมัยและต้องสอนกันไปเรื่อยๆ ไม่มีเวลาพักเหมือนการศึกษาวิชาการทางโลกด้วย งานสอนคนมีอายุให้มีจิตใจสูงส่งจนมีความฉลาดในเรื่องตัวเอง นี้คณะสงฆ์ สมาคม และองค์การต่างๆก็พยายามกระทำกันอยู่ อย่าง-เต็มที่ แต่ไม่สู้จะได้ผลมากนัก เพราะคนมีอายุมากมีทิฏฐิมานะมาก มีสิ่งอื่นอยู่ในดวงใจมาก สอนยากเหลือเกิน ยิ่งทุกวันนี้มีสิ่งเร้าที่จะทำให้คนหลงใหลไปในทางต่ำมากมายด้วยแล้ว การสอนผู้มีอายุ ยิ่งทำได้ยากยิ่งขึ้น

งานสร้างจิตใจคนให้สูงส่ง จนมีความฉลาดในเรื่องตัวเองที่ได้ผลแน่นอนที่สุดและมั่นคงที่สุดนั้น คือ งานสอนธรรมะในพระพุทธ-ศาสนาให้แก่เยาวชน เพราะเยาวชนมีจิตใจบริสุทธิ์สะอาดปราศ-จากทิฏฐิมานะ ชอบเลียนแบบ เมื่อใส่ธรรมะลงไปในจิตใจของเธอได้แล้ว ธรรมะจะติดอยู่ในดวงใจได้มากและนานที่สุด ซึ่งจะมีผลทำให้จิตใจเยาวชนสูงขึ้นสมกับความปรารถนา อนึ่งเยาวชนเป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่สุดแก่ประเทศชาติและศาสนาในอนาคต หากช่วยกันสอนให้เขามีความฉลาดในเรื่องตัวเองถูกต้องสมส่วนกับความฉลาด

ในเรื่องคนอื่นและสิ่งอื่นตั้งแต่เล็กแล้ว เมื่อเขาโตขึ้นจะเป็นผู้ใหญ่ที่ฉลาดถูกหลัก สามารถช่วยชาติช่วยศาสนาให้รุ่งเรืองได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้อาตมาจึงเห็นว่า งานสอนพระพุทธศาสนาแก่เยาวชนเป็นงานสำคัญที่สุดที่จะต้องกระทำอย่างรีบด่วนและจริงจัง จะสักแต่ว่าสอนกันนิดๆหน่อยๆให้ผ่านๆไปอย่างทุกวันนี้ไม่ได้ ถ้าเมืองไทยไม่เริ่มสอนพุทธศาสนาแก่เยาวชนอย่างจริงๆจังๆด้วยหลักวิชาและอุบายวิธีที่เหมาะสมเสียแต่บัดนี้แล้ว ความหวังที่จะเห็นคนไทยในอนาคต มีจิตใจสูงส่งสมดุลย์กับความเจริญทางวัตถุนั้น เห็นจะเลือนรางเต็มที

เรื่องการสอนพุทธศาสนาให้แก่เยาวชน ตั้งแต่อายุน้อยที่สุดในโรงเรียนอนุบาล จนถึงอายุมากที่สุดในวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยนี้ ได้มีการสัมมนาและอภิปรายกันบ่อยครั้ง ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าควรสอนบ้างแต่อย่าให้มากนักเพราะจะทำให้เวลาเรียนวิชาอื่นน้อยไป ส่วนน้อยมีความเห็นว่าควรสอนอย่างจริงจังเหมือนวิชาอื่นๆเพื่อให้มีความรู้พุทธศาสนาอย่างแตกฉานจนสามารถแก้ทุกข์ได้ บุคคลส่วนใหญ่ที่เห็นว่าควรสอนบ้างนั้น ส่วนมากเป็นผู้มีอำนาจในวงการศึกษา บูชาปรัชญาของชาวตะวันตก ไม่ค่อยสนใจในพระพุทธศาสนา บุคคลส่วนน้อยที่เห็นว่าควรสอนอย่างจริงจังนั้น ส่วนมากเป็นผู้ไม่มีอำนาจในวงการศึกษา ไม่บูชาปรัชญาของชาวตะวันตก มีความเข้าใจพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ในที่สุดเรื่องการสอนพุทธศาสนาแก่เยาวชนในเมืองไทยเราทุกวันนี้ คงเป็นไปตามความเห็นส่วนใหญ่ ซึ่งมีอำนาจในวงการศึกษา คือสอนกันบ้างพอเป็นพิธี มิได้ตั้งใจจะให้

เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างจริงจังเลย

ในฐานะที่ท่านผู้ฟังและอาตมาต่างก็มีความสนใจในการส่งเสริมการศึกษาอยู่อย่างจริงจังนี้ ลองช่วยกันพิจารณาดูทีหรือว่าแนวการศึกษาของเยาวชนไทยทุกวันนี้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์สร้างจิตใจมนุษย์ให้สูงส่งสมดุลย์กับความเจริญทางวัตถุหรือยัง? หากท่านจำข้อความที่อาตมากล่าวมาตอนต้นได้ละเอียดแล้ว จะพบว่า แนวการศึกษาของเยาวชนตามความเห็นส่วนใหญ่ของผู้มีอำนาจในการศึกษานั้น ยังผิดพลาดอยู่ เพราะแนวการศึกษาที่หนักไปทางวัตถุ อันเป็นเรื่องของคนอื่นและสิ่งอื่น โดยหวังเอาปริญญาเป็นที่ตั้ง มิได้หวังจะให้เยาวชนมีจิตใจสูงพ้นจากความชั่วดังที่เป็นอยู่ทุกวันนี้นั้น มิได้ช่วยให้เยาวชนไทยเป็นคนดีมีศีลธรรม มีจิตใจสูงสมกับปริญญาอันสูงส่งนั้นเลย

ทุกวันนี้ผู้มีอำนาจในการบริหารประเทศ หัวหน้าหมู่คณะครูอาจารย์ และบิดามารดาโดยทั่วไปนั้น ต่างพากันว่าเด็กไทยทุกวันนี้ว่ายาก สอนยาก ไม่มีศีลธรรม ไม่รู้จักคุณของผู้มีพระคุณ ไม่มีความละอายเกรงกลัวต่อบาป เห็นประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวมฯลฯ ทั่วไปทุกหนทุกแห่ง ดูเหมือนว่า ยิ่งเรียนมากรู้มากมีปริญญาสูงมากจะยิ่งทำความชั่วมากกว่าคนไม่ได้รับการศึกษาเสียอีก บุคคลที่ฉ้อราษฎร์บังหลวงลวงประชาชน คดโกงเงินรัฐอยู่เป็นส่วนมากทุกวันนี้ล้วนเป็นผู้ที่มีการศึกษาทางวัตถุสูงส่งแต่ไม่มีศีลธรรมประจำใจทั้งสิ้น ตาสีตาสาที่ทำไร่ไถนาไม่เคยทำความชั่วร้ายให้แก่ประเทศชาติเช่นนี้เลย เมื่อความจริงปรากฏชัดโดยไม่ต้องมีการสืบสวนและสอบสวน

อยู่อย่างนี้แล้ว นักการศึกษาที่บูชาปรัชญาชาวตะวันตก มุ่งสอนให้เยาวชนมีความฉลาดแต่ในทางวัตถุอันเป็นเรื่องของคนอื่นและสิ่งอื่นมากเกินไป ยังจะดื้อดึงยืนยันว่า แนวการศึกษาของตัวถูกต้องอยู่อีกเทียวหรือ?

อาตมาไม่ปฏิเสธว่าปรัชญาชาวตะวันตกไม่ดี ของเขาดีกว่าเราก็มี แต่สิ่งที่เขาดีกว่าเรานั้นเป็นปรัชญาทางวัตถุด้านเดียว ส่วนปรัชญาทางจิตแล้ว ของเราชาวตะวันออกดีกว่าของชาวตะวันตก สู้ไม่ได้

สิ่งที่ชาวตะวันตกแพ้อย่างหลุดลุ่ยในวิชาการทางจิตก็คือ นักปราชญ์ชาวตะวันตกไม่สามารถสร้างสูตรสำเร็จแก้ทุกข์ให้ออกจากใจของมนุษย์ได้ แต่ชาวตะวันออกโดยเฉพาะพระพุทธเจ้าสามารถสร้างสูตรแก้ทุกข์ให้ออกจากใจของมนุษย์ได้อย่างดีที่สุดสองพันห้าร้อยกว่าปีแล้ว แม้เดี๋ยวนี้สูตรนี้ก็ยังทรงไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ ใช้ได้ผลดีเสมอ เมื่อความจริงปรากฏชัดเจนอยู่อย่างนี้ ท่านยังจะไม่มั่นใจว่าพระพุทธเจ้ามีพระปัญญาดีกว่าชาวตะวันตกอีกหรือ เมื่อก่อนเราเชื่อปัญญาของคนมีกิเลสมานานแล้ว ถึงเวลาหรือยังที่จะเชื่อปัญญาของคนที่หมดกิเลสดูบ้าง บัดนี้ชาวตะวันตกรู้สึกตัวแล้วว่าการศึกษาที่หนักไปในทางวัตถุอย่างเดียว ไม่เหลียวแลถึงด้านจิตใจเลยนั้น ผิดพลาดเป็นอย่างยิ่ง เพราะเยาวชนชาวตะวันตกทุกวันนี้มีความประพฤติเลวทรามมากกว่าสมัยก่อนหลายเท่า ข่าวเยาวชนและนักศึกษาชั้นสูงชาวตะวันตกทำความชั่วแบบวิตถารต่าง ๆ มากขึ้นเรื่อย ๆ สถิติที่น่าประหลาดอย่างยิ่งก็คือว่า ขณะนี้ชาวตะวันตกเป็น

โรคประสาทและเป็นบ้ากันมากมาย ความเลวร้ายแบบต่างๆที่ติดมาตามภาพยนตร์และการแสดงต่างๆซึ่งหลั่งไหลเข้ามาในเมืองไทยไม่ขาดสายนั้น เป็นการโฆษณาความชั่วร้ายอย่างแจ่มชัด เมื่อชาวตะวันตกวางแผนการศึกษาผิดพลาดจนเกิดผลร้ายเช่นนี้แล้วพวกเราชาวตะวันออกยังจะเดินตามเขาอีกหรือ? พวกบูชาปรัชญาการศึกษาของชาวตะวันตกโปรดใช้วิจารณญาณให้ดี อย่าปล่อยให้ทิฏฐิมานะและความมัวเมาชาวตะวันตกอย่างโงหัวไม่ขึ้น หมุนการศึกษาของชาติให้เป็นไปผิดทาง จนมีผลร้ายแก่เยาวชนและคนไทยทั้งชาติอย่างที่เริ่มเป็นอยู่ในเมืองไทยในขณะนี้เลย

ถึงเวลาแล้วที่พวกเราทั้งหลายจะต้องลุกขึ้นช่วยกันสร้างความเจริญทางจิตใจให้แก่เยาวชนจนสมดุลย์กับความเจริญทางวัตถุอย่างรีบเร่ง เพราะมันเป็นทางเดียวเท่านั้นที่จะช่วยให้เยาวชนของชาติเป็นมนุษย์ทั้งกายและใจอย่างครบถ้วน ถึงแม้ขณะนี้เราจะไม่มีอำนาจแก้แนวการศึกษาของชาติให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่กล่าวมาได้ เราก็มีทางทำได้ด้วยการตั้งโรงเรียนประเภทมูลนิธิขึ้นอย่างที่คณะกรรมการสัมมาชีวศิลปกำลังกระทำอยู่นี้ อาตมาแนะนำ ให้ตั้งโรงเรียนประเภทมูลนิธิ ก็เพราะว่าโรงเรียนประเภทมูลนิธิเป็นกิจการที่ทำขึ้นเพื่อการกุศล มุ่งจะให้เด็กเป็นคนดีมีศีลธรรมโดยเฉพาะไม่ได้มุ่งเป็นการค้าหากำไร เงินทุกสตางค์ที่ให้ไปเป็นการให้เปล่าไม่ต้องการผลตอบแทนจากผู้รับ มีคนร่วมบริหารหลายท่าน ทุกคนที่มาเป็นกรรมการล้วนมีเจตนาดีและมีความรู้สูงด้วยกันทั้งสิ้น อาจสร้างจิตใจเด็กให้สูงขึ้นจนสมดุลย์กับวัตถุสมความมุ่งหมาย

จริงอยู่โรงเรียนราษฎร์ในเมืองไทยมีอยู่มาก แต่ส่วนมากจะตั้งขึ้นเพื่อการค้า ที่จะตั้งหน้ายกระดับจิตใจของเด็กให้สูงขึ้นจริงๆมีน้อย ยิ่งโรงเรียนที่ตั้งขึ้นเพื่อสอนพุทธศาสนาให้มีอัตราส่วนสมดุลย์กับวิชาการทางโลกอย่างที่โรงเรียนสัมมาชีวศิลปกำลังกระทำอยู่นี้ยิ่งมีน้อยมาก ที่มีอยู่ก็มักจะเป็นโรงเรียนที่ฝรั่งชาวคริสเตียน และคริสตังตั้งขึ้นเพื่อเผยแผ่ศาสนาเขาเท่านั้น สิ่งที่ทำให้อาตมาประหลาดใจเกี่ยวกับการศึกษาอยู่อย่างหนึ่งก็คือว่า โรงเรียนที่ตั้งขึ้นโดยคนไทยนั้น แม้จะดีอย่างไรคนไทยก็ไม่ค่อยสนับสนุน แต่ถ้าเป็นโรงเรียนของคนต่างชาติต่างศาสนาตั้งขึ้นมาแล้ว แม้จะตั้งใหม่ไม่ดีอะไรนักมักสนับสนุนเต็มที่ เพราะคนไทยส่วนมากนิยมคนต่างชาติมากกว่าคนชาติเดียวกันนี้ โรงเรียนดีๆของคนไทยจึงหาได้ยาก เพราะไม่มีคนสนับสนุน หากคนไทยยังบูชาคนต่างชาติมากกว่าคนชาติเดียวกันเช่นทุกวันนี้อยู่ต่อไปแล้ว ไม่นานนักเด็กไทยจะต้องกลายเป็นคริสเตียนไปค่อนเมืองทีเดียว ที่โรงเรียนฝรั่งเขาสอนดีเด็กมีความประพฤติเรียบร้อยก็เพราะเขามีเงินก้อนใหญ่สามารถจ้างครูดีๆ หาอุปกรณ์การสอนอย่างดี และใช้หลักศาสนายกระดับจิตใจเด็กอย่างจริงจัง วิธีการเช่นนี้พวกเราก็สามารถทำได้เท่าเขาหรือดีกว่า ถ้าเรามีเงินก้อนใหญ่ สามารถจ้างครูดีๆ หาอุปกรณ์การสอนอย่างดี และสอนพุทธศาสนาทั้งในด้านความรู้และความประพฤติอย่างจริงจัง อาตมาเชื่อมั่นว่าโรงเรียนของเราต้องมีคุณภาพดีเท่ากันหรือยิ่งกว่าโรงเรียนของพวกฝรั่งแน่นอน เพราะเยาวชนส่วนมากในเมืองไทยนับถือพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว ก็เมื่อช่องทางที่

พวกเราคนไทยจะสร้างโรงเรียนได้เท่าเขาหรือดีกว่ามีอยู่เช่นนี้ ไฉนจึงไม่คิดทำกันขึ้นมาบ้าง จะปล่อยให้ฝรั่งเขาดูหมิ่นว่าคนไทยไม่มีความสามารถต่อไปกระนั้นหรือ ?

บัดนี้มีข่าวเป็นที่น่ายินดีว่า คณะกรรมการสัมมาชีวศิลปได้ตั้งโรงเรียนเพื่อสอนพระพุทธศาสนาแก่เยาวชนอย่างจริงจัง ตามหลักเกณฑ์การศึกษาที่ถูกต้องมา ๑๒ ปีแล้ว อาตมาเชื่อมั่นว่า ถ้ามีครูดีอุปกรณ์การสอนดี สอนพุทธศาสนาทั้งในด้านทฤษฎีและภาคปฏิบัติอย่างจริงจังแล้ว จะต้องดีเท่ากันหรือดีกว่าโรงเรียนของพวกคริส-เตียนและคริสตังแน่นอน ขอท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายจงช่วยกันสนับ-สนุนกิจการของโรงเรียนนี้ให้มากเป็นพิเศษ เพื่อจะได้มีทุนดำเนิน-งานสอนพุทธศาสนาอย่างจริงจัง แข่งกับโรงเรียนศาสนาอื่นสักแห่งหนึ่ง พูดถึงโรงเรียนสัมมาชีวศิลปแล้ว อาตมาต้องขออนุโมทนาผู้จัดตั้งและคณะกรรมการเป็นพิเศษ ที่สามารถอดทนบริหารโรงเรียนมาได้เป็นอย่างดีทั้งๆที่มีทุนน้อย ไม่ค่อยมีคนไทยสนับสนุน ก่อนจะขึ้นปาฐกถา คุณหลวงปริญญาโยควิบูลย์ และพระสงครามภักดีได้ปรารภว่า "สิ่งที่หนักใจมากอยู่ในขณะนี้คือ ไม่มีเงินก่อสร้างอาคารหลังใหม่เพื่อขยายชั้นเรียนต่อ เพราะเสียดายเด็กประถมปีที่ ๔ ซึ่งอบ-รมมาดีแล้วต้องไปอยู่ที่อื่น" อาตมาฟังแล้วอยากจะช่วยเป็นอย่างยิ่ง ถ้ามีเงินสักห้าแสนอยู่ในมือจะหยิบยื่นให้ทันที เพื่อสนับสนุนโรง-เรียนแบบนี้ให้มีสมรรถภาพในการสร้างเยาวชนให้เป็นคนดียิ่งๆขึ้น ขณะนี้อาตมามีอยู่ก็แต่เงินกัณฑ์เทศน์ในขันเท่านั้น เพื่อบรรเทาความหนักใจของคณะกรรมการลงไปบ้าง อาตมาขอมอบเงินกัณฑ์เทศน์ ที่

ท่านทั้งหลายบูชาธรรมนั้น ให้เป็นทุนสร้างอาคารเรียนของโรงเรียนสัมมาชีวศิลปหลังใหม่ทั้งหมด ท่านผู้ใดยินดีจะร่วมสนับสนุนคนไทยให้มีกำลังใจสร้างโรงเรียนที่ดีกับอาตมาภาพ เชิญบริจาคสมทบได้ เมื่อปาฐกถาจบแล้ว

ท่านผู้ฟังทั้งหลาย บัดนี้โรงเรียนสอนพระพุทธศาสนาเพื่อ ยกระดับจิตใจของเยาวชนให้สูงส่งสมดุลย์กับความเจริญทางวัตถุได้เกิดขึ้นแล้ว แต่ยังขาดทุนดำเนินงานให้เป็นไปตามโครงการอีกมาก ในฐานะที่ท่านเป็นคนไทย นับถือพระพุทธศาสนา เห็นคุณค่าของการศึกษาที่ถูกต้อง และอยากจะสนับสนุนคนไทยให้มีกำลังใจจัดโรง-เรียนแบบนี้อยู่ ขอได้โปรดช่วยกันบริจาคทรัพย์สร้างอาคารเรียนหลังใหม่ให้สำเร็จโดยเร็วด้วย ท่านผู้ใดมีเงินมากเหลือใช้ กรุณาช่วยคณะกรรมการชุดนี้มากๆหน่อย อย่าให้บุคคลที่ตั้งใจจะส่งเสริมการศึกษาที่ถูกหลัก ต้องท้อถอยหมดกำลังใจ เพราะไม่มีเงินดำเนินงานเสียเลย

ท่านนายกรัฐมนตรีของเรา และท่านผู้ใหญ่หลายท่านได้พูดว่า "การดำเนินงานนั้น เงินไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่คน ถ้ามีคนดีแล้ว จะสนับสนุนเรื่องเงินเต็มที่" บัดนี้คนดีที่จะทำงานส่งเสริมการศึกษาของชาติอย่างจริงจังมีแล้ว แต่ไม่มีเงินจะดำเนินงานต่อไป ทำอย่างไรจึงจะให้ท่านนายกรัฐมนตรีของเราและท่านผู้ใหญ่เหล่านั้นทราบเรื่องนี้ได้ ท่านผู้ใดใกล้ชิดกับท่านนายกรัฐมนตรีและผู้ใหญ่อื่นๆ ขอได้ช่วยนำเรื่องนี้ไปเรียนให้ทราบด้วย อาตมาเชื่อมั่นว่าถ้า ท่านทราบแล้วจะต้องช่วยเหลือคณะกรรมการชุดนี้ทันที

ในที่สุดนี้ อาตมาภาพขอเชิญคุณพระศรีรัตนตรัยอันเป็นหลักชัยของพวกเราบันดาลให้ท่านผู้นำชาติไทย ผู้มีอำนาจในวงการศึกษา ผู้มีฐานะมั่งคั่ง หาทางแก้ไขการศึกษาที่ผิดพลาดเสียโดยเร็ว แล้วส่งเสริมการศึกษาที่ถูกต้องอย่างจริงจังด้วยการวางแนวการศึกษาใหม่ ให้เยาวชนมีความฉลาดในเรื่องของตัวเอง และฉลาดในเรื่องของคนอื่น ดังที่โรงเรียนสัมมาชีวศิลปกำลังกระทำอยู่พร้อมทั้งสนับสนุนให้การก่อสร้างอาคารโรงเรียนหลังใหม่ของสัมมาชีว - ศิลปมูลนิธิในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระสังฆราช สำเร็จในเร็ววัน และขอให้ท่านผู้ฟังทุกท่านประสบสันติสุขทุกคนเทอญ.

ภิกขุ ธัมมานันท
วัดชลประทานรังสฤษฎ์
นนทบุรี

กลัว สิ่งที่มองไม่เห็น

พุทธทาส

เมื่อจะพูดกันถึงความกลัวต่อสิ่งที่มองไม่เห็นตัว ก็อยากจะพูดถึงคำว่า **โลกนี้ โลกหน้า และ เหนือโลก** ตามที่คนส่วนมากเข้าใจกันอยู่นั้น โลกนี้ก็คือสิ่งต่างๆที่ปรากฏชัดแก่ตามนุษย์ หรือเป็นนิสัยของมนุษย์ทั่วๆไป โลกหน้านั้นเขาหมายถึงโลกที่ไม่ปรากฏแก่ตามนุษย์ ยังเป็นความคาดคะเน ที่คิดเอาเดาเอา คือเป็นเรื่องเกิดหลังจากการตายไปแล้ว เช่นที่เขาเรียกกันว่าโลกสวรรค์โลกนรก ส่วนคำว่าเหนือโลกนั้น หมายถึงความเข้าใจธรรมะกระจ่างแจ้งจนไม่สนใจในโลกนี้หรือโลกหน้า เพราะได้เห็นอย่างถูกต้องว่าสิ่งทั้งปวงเป็นเพียงมายาภาพลวงตา ไม่มีโลกไหนที่น่าสนใจ น่ายึดถือ หรือน่าปรารถนา

เมื่อเราแบ่งเป็นโลกนี้โลกหน้าและเหนือโลกดังนี้แล้ว เราก็อาจเห็นได้เองทันทีว่า สิ่งที่มองไม่เห็นตัวนั้นก็คือเรื่องของโลกหน้า

นั่นเอง ไม่ใช่เรื่องเหนือโลก(โลกุตตระ) เพราะว่าเรื่องเหนือโลกนั้น ความจริงมันก็อยู่ในโลกนี้เอง ดังนั้นเราจะพิจารณากันถึงสิ่งที่มองไม่เห็นตัว **เพราะถ้าเราเอาชนะสิ่งที่มองไม่เห็นตัวนี้ยังไม่ได้ เราก็ไม่มีทางที่จะเอาชนะความทุกข์ทั้งปวงได้ และยิ่งไปกว่านั้นอีกก็คือ เราไม่อาจจะเป็นพุทธบริษัทได้ เป็นได้แต่เพียงอสุรกาย คือผู้มีชีวิตอยู่อย่างงมงาย เต็มไปด้วยความกลัว ไม่เป็นผู้ถึงธรรมได้เลย**

สำหรับคำว่า งมงาย นี้ มันเนื่องกันอยู่โดยตรงกับคำว่า ป่า**เถื่อน** หรือที่เรียกกันว่า อนารยะ(เช่นอนารยชนเป็นต้น)ในภาษาพูดของหมู่ชนเหล่าอื่นซึ่งไม่ใช่พุทธบริษัท อาจจะบัญญัติความหมายของคำ "**อนารยะ**" ไปในทางว่าดุร้าย ไร้การศึกษา ไร้มารยาทหรือโง่ทำอะไรไม่เป็น แต่ในทางพุทธศาสนานั้นเพ่งเล็งไปมากกว่านั้น คือแม้จะไม่ดุร้าย แม้จะมีความรู้มีการศึกษามีมารยาทดี แต่ถ้ายังมีความงมงายเกี่ยวกับโลกหน้าหรือสิ่งที่มองไม่เห็นตัวอยู่เพียงไรแล้ว ก็ยังเรียกว่าคนนั้นเป็นอนารยชนหรือคนป่าเถื่อนอยู่เพียงนั้น ไม่เคยจัดบุคคลชนิดนั้นไว้ในหมู่แห่งอารยชนเลย ต่อเมื่อไม่มีความหลงผิดถึงขนาดที่เรียกว่าละทิ้ง **สีลัพพตปรามาส** (ความงมงาย) ได้ จึงจะถูกยกฐานะขึ้นเป็นอารยชนระดับแรก (คือพระโสดาบัน) นี่แหละพุทธศาสนาได้จัดระดับจิตใจของมนุษย์ไว้ในลักษณะเช่นนี้ ทั้งที่เป็นบรรพชิตและฆราวาส

สิ่งที่มองไม่เห็นตัวหรือโลกหน้าก็ตาม ย่อมทำให้คนโง่เกิดความกลัว เกิดความวิตกกังวล หรือหวาดหวั่นเพราะเขามองไม่

เห็น นับตั้งแต่เรื่องโชคลาง เรื่องภูตผีปีศาจ เรื่องเทวดาอารักษ์ พระภูมิเจ้าที่ เจ้าป่าเจ้าเขา จนกระทั่งถึงเรื่องนรก ดังนั้นเราควรพิจารณาถึงเรื่องความกลัวกันเสียก่อน ความกลัวเป็นกิเลสหรือเป็นผลของกิเลสประเภทโมหะ (หลงผิด) หรืออวิชชา (รู้ผิด) ดังนั้นมันจึงมีอำนาจได้มากมาย ไม่มีขอบเขต และมีลักษณะของความงมงายเป็นเครื่องหมาย สำหรับความฉลาดในการระมัดระวังตัวด้วยสติปัญญานั้นมันไม่ได้มีมูลมาจากโมหะ หรืออวิชชา แต่มีมูลมาจากความรู้ถูกต้อง(วิชชา) หรือสติปัญญา ดังนั้น จึงไม่ใช่สิ่งเดียวกับความกลัวในที่นี้ ความกลัวทำให้คนนอนไม่หลับ หรือถึงกับวิกลจริต แต่ความฉลาดในการระมัดระวังป้องกันตัวเพื่อให้ปลอดภัยนั้นหาเป็นอย่างเดียวกันไม่ ตัวอย่างเช่นคนๆหนึ่งเกิดความกลัวขึ้นมาเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ เขาก็ไปหาหมอดูหมอผี หรือหมอไสยศาสตร์ ส่วนอีกคนหนึ่งไปขอรับการตรวจรักษาที่โรงพยาบาลที่เชี่ยวชาญในเรื่อง - โรคภัยไข้เจ็บ นี่ลองเปรียบเทียบกันดูเถิดว่า ภายในจิตใจทั้งสองคนนี้ใครยังป่าเถื่อนหรือไม่ป่าเถื่อน คนไหนอยู่ในฐานะที่อาจจะเข้าถึงธรรมได้และไม่ได้

เมื่อความกลัวเป็นกิเลสประเภทโมหะ **ความหมดไปแห่งความกลัวโดยแท้จริงนั้น จะมีได้ก็ต่อเมื่อหมดกิเลสประเภทโมหะอีกนั่นเอง** ดังนั้นเราจึงอาจกล่าวได้ว่าพระอรหันต์พวกเดียวเท่านั้นที่ละความกลัวได้ทุกอย่าง แต่สำหรับคนทั่วไปก็เอาเพียงให้ละความกลัวประเภทงมงาย เพราะความกลัวอันตรายโดยทั่วๆไปนั้น มัน-เป็นสัญชาตญาณอย่างหนึ่ง ดังนั้นการถึงธรรมในระดับต้นๆจึงยัง-

ไม่สามารถจะละความกลัวทุกชนิดได้ และตามข้อเท็จจริงก็คือ คนธรรมดาทั่วไปเป็นทุกข์ เพราะความกลัวประเภทงมงายอย่างเดียวเท่านั้น ความหลงผิดของมนุษย์นั่นเองที่ทำให้มนุษย์รู้จักแต่ความกลัวประเภทงมงาย และมืดมนอยู่ด้วยความกลัวประเภทงมงาย **นี่แหละคือภาวะที่ยังต่ำเกินไป ที่ยังน่าเวทนาสงสาร หรือยังป่าเถื่อนอยู่จนไม่สามารถจะยกคนๆนั้นขึ้นสู่ระดับของอารยชนได้** ความกลัวอย่างงมงายนั้นเป็นเหตุให้เขากระทำในสิ่งที่ไม่ควรทำ หรือไปทำในสิ่งที่ก่อให้เกิดความทุกข์เพิ่มขึ้นมาอีกโดยไม่จำเป็น ความงมงายนั้นทำให้เขาไม่รู้ว่าไม่จำเป็นจะต้องกลัว ทำให้เขาไม่รู้ว่าควรจะจัดการอย่างไรกับปัญหาที่เกิดขึ้น เขาเลยปฏิบัติสิ่งต่างๆผิดไปหมดจากคำสอนของพระพุทธเจ้า

ตัวอย่างเช่น เมื่อสงครามจะเกิดขึ้น บางคนก็กลัวและเป็นทุกข์มากถึงขนาดนอนไม่หลับ และบางรายวิกลจริตไปเลยก็มี ลองมองดูเถิดว่าเขายังไม่ได้รับภัยอะไรจากสงครามเลย แต่เขาได้รับภัยจากความกลัว (อย่างงมงาย) ของเขาเองอย่างล้นเหลือ จึงกล่าวได้ว่านั่นเป็นความกลัวอย่างงมงายที่สุด เป็นความทุกข์เปล่าๆปลี้ๆ ไม่มีเหตุผล ส่วนผู้ที่เข้าถึงธรรมแล้ว จะไม่เกิดความกลัวในทำนองนี้ เขาจึงไม่ต้องทุกข์อย่างเปล่าๆปลี้ๆ หรือไม่ถูกหลอนด้วยปีศาจของความกลัว ตามทางธรรมจะถือว่าเขาเป็นอารยชน ส่วนคนที่มีความกลัวอย่างงมงายนั้นแม้เขาจะอยู่ในฐานะเจริญภายนอกอย่างไร แต่ตามหลักของศาสนาย่อมถือว่าเป็นอนารยชนอยู่นั่นเอง คือมีความป่าเถื่อนตามแบบของธรรมะ ตัวอย่างนี้เป็นคำอธิบายของ

ความกลัวชนิดที่เป็นปัญหาเฉพาะหน้าของปุถุชนคนธรรมดา สำหรับจะนำไปเปรียบเทียบกับกรณีอื่นๆซึ่งมีอยู่อีกมากมาย ในที่นี้มุ่งแต่จะชี้ให้ เห็นว่า ความกลัวในลักษณะเช่นนี้ เป็นสิ่งที่น่าอับอายขาย-หน้าของมนุษย์มาก อย่างที่จะประมาณไม่ได้ ไม่สมควรแก่ความเป็นชาวพุทธเลย แต่ก็หามีใครรู้สึกละอายเพราะเหตุนี้ไม่ นี่แหละ คือการที่เขายังเข้าไม่ถึงธรรม

คนที่ถึงธรรมแล้ว จะไม่มีทั้งความทุกข์และความงมงาย ดังนั้นเขาจึงไม่มีความกลัว ในระดับที่เรียกว่ากลัวอย่างงมงาย (คือกลัวสิ่งที่มองไม่เห็นตัว)ซึ่งเป็นนิสัยของปุถุชนทั่วๆไป หรือของพวกอสุรกาย ความกลัวในแบบนี้ไม่มีในหมู่พระอริยเจ้า จึงเป็นเรื่องที่เราต้องทำความเข้าใจให้ดีๆ เพื่อจะเข้าถึงธรรมได้อย่างถูกต้อง-สมบูรณ์

เท่าที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ความกลัวเป็นโมหะ (คือเป็นความงมงายอย่างหนึ่ง) เป็นลักษณะของความป่าเถื่อน แต่ถึงอย่างนั้นก็อย่าได้เข้าใจเอาง่ายๆว่า ความไม่กลัวจะเป็นสิ่งที่ไม่งมงาย หรือไม่ป่าเถื่อน เพราะว่าความไม่กลัว อาจจะเป็นความบ้าบิ่นชนิดหนึ่งก็ได้ และความกลัวที่ประกอบไปด้วยสติปัญญา หรือความฉลาดในการป้องกันตัวก็ยังมี เช่น หิริ และ โอตตัปปะ ซึ่งแปลว่าความละอายบาปและกลัวบาป การกลัวบาปในที่นี้มิใช่เป็นการกลัวอย่างงม-งาย อย่างกลัวนรกที่คาดคะเนเอาอย่างนั้นอย่างนี้ แต่เป็นความ-กลัวที่ถูกต้องของสติปัญญา เพราะได้รู้และได้เห็นอยู่โดยประจักษ์ว่าบาป(นิสัยเสีย)นั้นเป็นอย่างไร ดังนั้นจึงเป็นความกลัวคนละอย่างที

เดียว คือเป็นความกลัวที่ควรกลัว และไม่งมงายนั่นเอง

สำหรับความกลัวที่ต้องการให้ท่านทั้งหลายระวังในที่นี้ ก็คือความกลัวอย่างงมงาย เช่นกลัวผีสางเทวดา ฯลฯ ที่ทำคนโง่ให้เป็นทุกข์อย่างเปล่าๆปลี้ๆ และทำให้เขาอยู่ต่ำเกินไปที่จะจัดเข้าในหมู่ของพระอริยบุคคลได้ สำหรับความไม่กลัวเพราะบ้าบิ่นนี้ก็มีมูลมาจากโมหะเหมือนกัน และจะยิ่งป่าเถื่อนไปกว่าความกลัวแบบงมงายเสียอีก จึงเป็นเรื่องที่ต้องระวังไว้ให้ดี มิฉะนั้นจะเกิดความเข้าใจผิดชนิดที่เป็นอันตรายอย่างยิ่ง เช่น พระอรหันต์ไม่มีความกลัวตาย **เพราะหมดความรู้สึกว่ามีตัวตนสำหรับจะอยู่หรือจะตาย แต่คนบ้าบิ่นไม่กลัวตายเพราะมีมานะจัด เช่นมีอะไรมาทำให้เมาเกียรติ หรือเมาชื่อเสียง เขาก็ไม่กลัวตายเหมือนกัน** แบบโจรใจร้ายมีนิสัยอำมะหิตจิตแข็งกระด้างด้วยทิฏฐิมานะก็ไม่กลัวตาย แม้ที่สุดแต่สัตว์เดรัจฉานบางชนิดที่มีอัสมิมานะจัด หรือมีความรักลูก ซึ่งเป็นอัสมิมานะสองชั้น ก็อาจจะต่อสู้กันเองหรือต่อสู้กับมนุษย์โดยไม่กลัวตาย นี่ทำให้เราเห็นได้ว่าฝ่ายหนึ่งเช่นพระอรหันต์ ไม่กลัวตาย เพราะถึงธรรมโดยสมบูรณ์ แต่อีกฝ่ายหนึ่งไม่กลัวตาย เพราะไม่ถึงธรรมเลย ดังนั้น จะถือเอาอากัปกิริยาว่าไม่กลัวตาย เป็นประมาณอย่างเดียวไม่ได้

เมื่อได้กล่าวถึงความกลัวต่อสิ่งหรือต่อโลก ที่มองไม่เห็นตัวแล้ว ก็ควรจะกล่าวถึงความหวังหรือความรักต่อสิ่งหรือโลกที่มองไม่เห็นเสียด้วย เพื่อให้ทราบว่าสิ่งที่มองไม่เห็นตัวนั้น เป็นที่ตั้งทั้งของความกลัว และของความรักหรือความหวัง เช่นกลัวนรกแล้วก็ไปรัก

หรือหวังสวรรค์ เพราะหลงเชื่อว่าสวรรค์งดงาม ตรงกันข้ามจากนรกที่น่ากลัว ความกลัวเป็นความงมงายอย่างไร ความรักหรือ-ความหวังในโลกหน้าเช่นนี้ก็เป็นความงมงายอย่างนั้น หากแต่ว่าเป็นโมหะที่ละเอียดหรือลึกซึ้งสองชั้นเท่านั้นเอง ความกลัวต่อนรกอย่างงมงายทำให้คนทำสิ่งที่ป่าเถื่อนได้อย่างไร ความหวังต่อสวรรค์อย่างงมงายก็ทำให้คนกระทำสิ่งที่ป่าเถื่อนได้อย่างนั้น คนที่เข้าถึงธรรมแล้วจึงไม่มีทั้งความกลัวและความหวังต่อสิ่งหรือต่อโลกที่มองไม่เห็น แต่เขายังมีความหวังต่อภาวะเหนือโลก (โลกุตตระ) คือความมีจิตใจอยู่เหนือวิสัยของชาวโลก ไม่หวังจะได้อะไรๆในโลกนี้หรือโลกหน้า เมื่อไม่หวังจะได้อะไร หรือไม่หวังจะเป็นอะไรในลักษณะใดๆก็ไม่มีความหวั่นไหวไปตามวิสัยชาวโลก เพราะจิตเขาได้กลายเป็นธรรมะ หรือมีเนื้อมีตัวเป็นธรรมไปเสียแล้ว เรียกว่าเป็นผู้ไม่สนใจในสิ่งที่มองไม่เห็นตัว ไม่ว่าในโลกนี้ หรือโลกหน้าเช่นปัญหาที่จะเกิดขึ้นหลังจากตายแล้วเป็นต้น เขาจะไม่เชื่อเกี่ยวกับเรื่องโชคลาง เกี่ยวกับภูตผีปีศาจ เกี่ยวกับเทวดาอารักษ์ พระภูมิเจ้าที่ เจ้าพ่อเจ้าแม่ เจ้าป่าเจ้าเขา หรือแม้ที่สุด เกี่ยวกับนรกหรือสวรรค์ ผิดไปจากคนธรรมดาสามัญทั่วๆไป ผู้ที่ถึงธรรมหรือมีความเข้าใจในเรื่องธรรมะ ย่อมมีความขยะแขยงต่อบุคคลที่ยังกลัวเรื่องโชคเรื่องลาง เรื่องภูตผีปีศาจ เรื่องเทวดาอารักษ์ หรือแม้แต่เรื่องนรกสวรรค์ ฯลฯ เพราะมันเป็นเรื่องสำหรับเด็กอมมือมากเกินไป ที่ไปเห็นเป็นเรื่องจริงจัง หรือเป็นเรื่องใหญ่เรื่องโต ด้วยความงมงายหรือการไม่เข้าใจธรรมะนั่นเอง

ความเชื่อเรื่องโชคลางนี้เป็นพินัยกรรมหรือมรดกของคนที่งมงายในยุคป่าเถื่อน ได้มอบไว้ให้แก่กันและกัน สืบมาโดยไม่ขาดสาย ไม่ว่าคนเมื่อหลายพันปีก่อนหรือคนในทุกวันนี้ ก็ล้วนแต่มีความงมงายในสิ่งที่มองไม่เห็นตัวโดยเท่ากัน ความกลัวในสิ่งที่มองไม่เห็นตัวนี้ได้ก่อให้เกิดปัญหายุ่งยากขึ้นมากมายในโลก ถ้าการแก้ปัญหานี้เดินไปผิดทาง ก็จะตกไปอยู่ในรูปของความงมงายจัด ของลัทธิที่งมงายจัด ของขนบธรรมเนียมหรือวัฒนธรรมที่งมงายจัด และบางอย่างงมงายไปอย่างแรงกล้าถึงขนาดที่ยกย่องสิ่งที่มองไม่เห็นตัวนั้น ว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จะมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับโมหะความหลงผิดของคนเหล่านั้น แต่ถ้าการแก้ปัญหานั้นเดินมาถูกทางเรื่องก็จะเป็นไปใน - ทำนองตรงกันข้าม คือเกิดความรู้หรือคำสอนที่เป็นลัทธิอันถูกต้องขึ้นมา เกิดขนบธรรมเนียมประเพณี หรือวัฒนธรรมที่ถูกต้องขึ้นมา จนกระทั่งเกิดเป็นศาสนาที่ถูกต้องขึ้นมา จนทิ้งความงมงาย เกี่ยวกับการถือโชคลางพิธีรีตองหรือการนับถือผีสางเทวดาเสียได้ เลยมีผลเป็นความปลอดภัยจากความกลัวชนิดโง่ๆที่กล่าวมาแล้ว

การแก้ผิดก็เป็นการไปไกลจากธรรมะ หรือไกลจากการเข้าใจธรรมะยิ่งขึ้นทุกที จนถึงกับเรียกว่าเป็นหลักตอ ที่ฝังแน่นอยู่ในวัฏฏะแห่งการเวียนว่ายตายเกิด คือไม่มีวี่แววจะเข้าใจธรรมะได้-เลย ส่วนการแก้ถูกทางก็เป็นการเข้าใกล้ธรรมะยิ่งขึ้นไปทุกที จนกระทั่งถึงระดับสูงสุด จึงได้มีการรู้สึกในทำนองที่ว่า การถือโชคลางหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นเป็นเรื่องของเด็กอมมือไร้เดียงสา จะดูให้แน่ว่าใครเข้าใจธรรมะมากน้อยอย่างไร ก็ดูจากการที่เขายังถือ

โชคถือลาง หรือเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่มากน้อยเท่าไรนั่นแหละ แต่จงดูด้วยความไม่ลำเอียง จนกระทั่งเห็นความงมงายของตัวเองด้วย น่าจะเกิดความละอายใจใน เมื่อรู้สึกว่าเราเข้าใจธรรมะน้อยไป จนตัวต้องได้รับความทุกข์ชนิดที่สัตว์เดรัจฉานไม่ต้องได้รับ กล่าวคือ ความทุกข์ที่เกิดมาจากการถือโชคถือลาง จากการเชื่อเรื่องผีสางเทวดา หรือกลัวสิ่งที่มองไม่เห็นตัว จนต้องไปหมอบกราบสิ่งเหล่านั้น

ผู้ที่เรียกตัวเองว่าเป็นศาสตราจารย์ หรือนักศึกษาสูงบางคนแม้ในสมัยปัจจุบันนี้ก็ยังถือโชคถือลาง และถือมากยิ่งไปกว่าบรรพบุรุษในยุคโบราณที่ขาดการศึกษาเสียอีก ขอยกตัวอย่างที่เห็นได้ง่ายๆ เช่นเลข ๑๓ ซึ่งบรรพบุรุษของเราไม่เคยถือว่าเป็นเลขที่นำมาซึ่งโชคร้ายเลย เพราะยังถือโชคถือลางอยู่ในวงแคบ แต่ลูก-หลานในปัจจุบันได้เพิ่มความงมงายในเรื่องเลข ๑๓ ขึ้นมาอีก เรียกว่ามีโมหะยิ่งเสียไปกว่าบรรพบุรุษ เพราะไปรับเอาลัทธินี้มาจากพวกงมงายกลุ่มอื่นมาเพิ่มให้แก่ความงมงายของตัวเอง และถ้าทำอยู่ในทำนองนี้เรื่อยๆไป ความงมงายก็จะเพิ่มมากขึ้น เท่ากับวันคืนที่ล่วงไป หรือที่มีการศึกษาทางโลกๆมากขึ้น มีการสมาคมกว้างขวางมากขึ้น เขาได้เพิ่มสิ่งที่ทำให้สะดุ้งหวาดเสียวจนนอนหลับยากให้เพิ่มมากขึ้นๆตามลำดับ ดังที่มีประจักษ์พยานปรากฏชัดในข้อที่ว่า เรามีหมอดูมากขึ้น ทรงเจ้าเข้าผีถามเทวดามากขึ้น มีการกระทำพิธีรีตองเกี่ยวกับไสยศาสตร์มากขึ้น แทนที่จะน้อยลงกลับเชื่อเครื่องลางของขลังมากขึ้น อาณาจักรของความกลัวเกี่ยวกับสิ่งที่ -

มองไม่เห็น ได้ขยายกว้างออกไปมากขึ้น ลึกซึ้งมากขึ้น คนส่วนมากจึงไกลจากการเข้าถึงธรรมยิ่งขึ้น จนไม่สมกับที่จะยกตนว่าเป็นมนุษย์ ในยุคที่เจริญด้วยการศึกษาเลย

ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องนี้ก็มีอยู่ว่า การศึกษาในปัจจุบันได้ตั้งรากฐานอยู่บนความอยากและความหวังในสิ่งสวยงาม หรือในความสนุกสนานเอร็ดอร่อยทางหูตาจมูกลิ้นกายใจ เมื่อความอยากหรือความหวังครอบงำจิตใจใครแล้ว ผู้นั้นก็ตกลงสู่ความงมงายได้โดยทุกวิถีทาง เพราะอำนาจของความอยากนั้น มันมีมากเหนือสติปัญญาของมนุษย์โดยไม่รู้สึกตัว ความอยากหรือความหวังนั้น ทำให้มนุษย์สูญเสียความสมดุลย์ของสติปัญญาและเหตุผล เมื่อสติปัญญาไม่เป็นอิสระ แต่ตกอยู่ใต้อำนาจแรงดันของความอยากหรือความหวังจนกลายเป็นความหลงงมงาย กลายเป็นความมืดมนอย่างยิ่ง แต่คนโง่ก็ยังคิดกันว่าเป็นสติปัญญา จึงได้พ่ายแพ้แก่มายาของสิ่งที่มองไม่เห็นตัวทั้งหลาย

ตัวอย่างเช่น ถ้าใครมีความอยากหรือความหวังมากเกินไปก็จะทำให้เกิดความรู้สึกว่าตัวผิดหวังไปเสียทุกอย่าง ทั้งๆที่สิ่งทั้งปวงก็เป็นไปตามกฎธรรมดา คือมีดีบ้างเสียบ้าง สำเร็จบ้างไม่สำเร็จบ้าง แต่คนพวกนี้ก็เห็นเป็นความผิดหวังอยู่ตลอดเวลา มีสมหวังน้อยเกินไป เลยทำให้รอคอยไม่ได้ จึงได้คิดนอกลู่นอกทางไปว่า จะต้องมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์พิเศษอยู่ในโลกที่มองไม่เห็นสักอย่างหนึ่งแน่ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสำเร็จหรือความไม่สำเร็จของเขา เขาจึงหลงไปสู่ความงมงายทั้งที่เป็นศาสตราจารย์หรือนักศึกษาสูงๆ ซึ่งมีความ

รู้ทางโลกอย่างสมบูรณ์จนไม่รู้ว่าจะเรียนอะไรต่อไปอีก ความงมงายเกิดขึ้นได้ก็เพราะอำนาจของสติปัญญาพ่ายแพ้แก่อำนาจของตัณหา(ความอยากหรือความหวัง)ดังกล่าว ดังนั้น มนุษย์เราจึงไม่ฉลาดขึ้นในแง่ของธรรมะ ยังคงหันเหออกไปนอกทิศนอกทางของธรรมะ ไปสู่ทางของความหลงงมงาย ซึ่งมีอยู่มากมายเหลือที่จะกล่าวได้ โลกจึงมีคนที่เป็นโรคประสาทหรือโรคจิตมากขึ้นกว่าเดิม เพราะพลัดตกไปสู่ความงมงายอันไม่ประกอบด้วยเหตุผลดังได้บรรยายมาแล้ว

นอกไปจากนี้ก็ยังมีความงมงายนานาชนิด ที่ทำสืบกันมาเป็นประเพณีประจำเผ่าชนหรือประจำชาติ ถ่ายทอดกันมาโดยไม่รู้สึกตัว บางคนพอจิ้งจกตุ๊กแกร้องก็สะดุ้ง ถ้าตัวเองมีอะไรเป็นไปในทางร้ายสักนิดหนึ่งผสมรอยพร้อมกันพอดี ก็มีเรื่องมีราวถึงกับล้มป่วยเพราะความกลัว ยังมีความเชื่อต่างๆอย่างอื่นอีกมาก ในทุกชาติทุกภาษา เป็นความหลงงมงายดั้งเดิมติดตามมา ครั้นการคมนาคมและการสังคมก้าวหน้ายิ่งขึ้น ก็มีโอกาสเพิ่มความงมงาย โดยการแลกเปลี่ยนให้กันและกันมากขึ้น สติปัญญาจึงมีกำลังน้อยลง เลยไม่มีทางที่จะฟื้นตัวในคนที่เต็มไปด้วยความอยาก ความหวัง และ ความกลัวอันมาจากสิ่งที่มองไม่เห็นตัวหรือในเรื่องชาติหน้า เราจึงหวังอยู่แต่เพียงอย่างเดียวว่า เมื่อใดคนเข้าถึงธรรม หายความหลงงมงายหรือความเป็นป่าเถื่อนแล้ว ปัญหาเหล่านี้คงจะหมดไป การเข้าใจธรรมะอย่างเดียวเท่านั้นที่จะช่วยขจัดปัญหานานาชนิดที่เกิดมาจากสิ่งที่มองไม่เห็นตัวดังกล่าว *

...แต่เราก็หวังว่าจะได้ดูแลแม่ให้นานเท่าที่จะนานได้...